

راهکارهای اجتماعی ترویج عفت و پاکدامنی در اسلام

مریم مختاری^۱

چکیده

عفاف یکی از مسایلی که همه افراد و نهادهای مختلف در ترویج آن دخیل هستند. عفاف حالتی نفسانی است که با اجتناب از تن دادن به خواهش ها، تمایلات فطری و خارج نشدن از حد اعتدال حاصل می شود و در سلامت فرد و اجتماع نقش بسزایی دارد. از آن جایی که این امر استحکام نهاد خانواده، سلامت جامعه اسلامی و آرامش روانی افراد را تضمین خواهد کرد به گونه ای که غفلت از آن می تواند زمینه ساز نابودی خانواده ها و جوامع شود؛ به همین جهت ضروری است عواملی چون نهاد های اجتماعی برای ترویج عفاف نقش خود را ایفا کنند. طبق یافته های این پژوهش سه نهاد خانواده، نهادهای فرهنگی و قانون گذار در ترویج عفاف موثرند. نهاد خانواده با بیداری فطرت انسانی، رعایت خدامحوری، تربیت صحیح فرزندان، ایجاد محیط سالم و نهادهای فرهنگی با ارائه الگوهای مناسب، نظارت بر کالاهای فرهنگی و آموزش کامل مهارت های زندگی توسط صدا سیما، آموزش و پرورش و مراکز مشاور و نهاد اجرایی با ایجاد قانون و اجرا و نظارت بر آن توسط قوه قضاییه، مجلس شورای اسلامی، نیروی انتظامی و ستاد امر به معروف و نهی از منکر نقش به سزایی در ترویج پاکدامنی دارند. محقق در صد آن است که راهکارهای اجتماعی ترویج عفت را توسط نهادهای اجتماعی با روش توصیفی _ کتابخانه ای در دین اسلام بررسی نماید.

کلیدواژه ها

اجتماعی، اسلام، پاکدامنی، راهکار، عفت

^۱. طلبه سطح دو حوزه علمیه الزهر (سلام الله علیها) مبارکه

مقدمه

یکی از ارزش های اخلاقی که در تمام ادیان الهی به ویژه اسلام مورد تاکید قرار گرفته است ، عفت و پاکدامنی است . عفت از نظر لغت به معنای پاکی و از نظر اصطلاحی نیرویی است که انسان را قادر می سازد تا در برابر گناهان و خطاها خودش را حفظ کند و با اراده قوی و راسخ به سوی رشد و تعالی و پاکی روح و روان و در نهایت رضایت حق تعالی گام بردارد . عفاف از جمله موضوعاتی است که هم افراد و هم نهاد های گوناگون در ترویج آن موثر هستند ؛ چرا که امروزه همه ی ملت ها نیازمند گسترش این خصلت هستند . یکی از این نهادها ، نهادهای اجتماعی هستند ؛ مانند : عوامل محیطی در خانواده ، صدا و سیما ، اجرای قانون و

از آن جایی که عفت و پاکدامنی در اسلام یکی از اصول اساسی اخلاقی و اجتماعی است که نقش مهمی در شکل دهی روابط انسانی و حفظ سلامت جامعه دارد و این ارزش اسلامی نه تنها بر رفتار فردی تأثیر می گذارد ، بلکه در ساختار اجتماعی ، فرهنگی و حتی سیاسی نیز تأثیرگذار است و به این دلیل که در دنیای امروز ، با پیشرفت فناوری و گسترش ارتباطات ، مفاهیم اخلاقی و دینی مانند عفت و پاکدامنی با چالش های بی سابقه ای مواجه شده اند و فضای مجازی ، شبکه های اجتماعی و دسترسی آسان به محتوای نامناسب ، باعث شده است که بسیاری از افراد و جوامع از عفاف دوری کنند که عواقب بدی برای افراد و جوامع دارد ؛ به همین دلیل در اسلام علاوه بر بیان نقشی که افراد در ترویج عفاف دارند ، برای نهادهای اجتماعی هم نقش هایی بیان شده است ، به همین جهت ضروری است که این نهادها از نقشی که در ترویج عفاف دارند ، آگاهی یابند تا در این زمینه انجام وظیفه کرده و با گسترش عفاف از سقوط اسلام و جوامع بشری جلوگیری کنند .

عفاف از جمله موضوعاتی است که از زمان حضرت آدم وجود داشته و در عصرهای مختلف به صورت های گوناگونی در میان ملل و اقوام نمایان شده است . در سال های اخیر ، تحقیقات متعددی در قالب کتاب و مقاله در زمینه عفت و پاکدامنی در اسلام و سایر ادیان انجام شده است که این مطالعات به طور کلی به این موضوع پرداخته اند ؛ لذا محقق در صدد آن است که به این سوال پاسخ دهد که در اسلام نهادهای اجتماعی چه راهکارهایی برای ترویج عفت دارند .

مفهوم شناسی

اجتماعی: اجتماعی به معنای لغوی به چیزی اشاره می‌کند که با جامعه یا گروهی از افراد مرتبط است. از نظر اصطلاحی، "اجتماعی" در علوم اجتماعی به پدیده‌ها و مفاهیمی اشاره می‌کند که به روابط بین انسان‌ها و تأثیرات آن بر جوامع و فرهنگ‌ها مربوط می‌شوند، مانند تعاملات، ساختارهای اجتماعی و نهادها.^۱

ترویج: ترویج در زبان فارسی به معنای گسترش، انتشار، تبلیغ و رواج دادن به کار می‌رود. این واژه در متون مختلف به مفهوم ترغیب و اثرگذاری نیز اشاره دارد. ترویج در لغت به معنای گستردن و پخش کردن است. این واژه در لغت به عنوان انتشار و تبلیغ یک مفهوم یا ایده تعریف شده است و در اصطلاح، ترویج به مجموعه‌ای از فعالیت‌های اطلاع‌رسانی، ترغیب و اثرگذاری گفته می‌شود که هدف آن گسترش یک فکر، فرهنگ، محصول یا رفتار در جامعه است.^۲

راهکار: کلمه راهکار از ترکیب دو واژه «راه» و «کار» تشکیل شده است و در زبان فارسی به معنای راه حل، تدبیر، شیوه حل مسائل و پاسخ به مشکلات به کار می‌رود. در لغت، راهکار به معنای روش انجام کار، مسیرهای پیش‌رو برای رسیدن به هدف یا حل یک مشکل تعریف شده است.^۳ و در اصطلاح به مسیرها و راه‌هایی گفته می‌شود که با انگیزه‌ی رسیدن به هدف یا قصد در اختیار آدمیان و جوامع بشری قرار داده می‌شود.^۴

عفت: از ریشه‌ی «عَفَفَ» و به معنای مناعت است.^۵ و در اصطلاح پدید آمدن حالتی برای نفس است.^۶ که نفس را از غلبه شهوت باز دارد.^۷

^۱ سایت abadis.ir

^۲ سایت lamtakam.com

^۳ همان

^۴ سایت abadis.ir

^۵ قرشی بنابی، قاموس قرآن، ج ۵، ص ۱۸

^۶ جباری، احکام و آداب حجاب و عفاف، ص ۳۴

^۷ راغب اصفهانی، المفردات فی غریب القرآن، ص ۵۷۳

راهکارهای اجتماعی ترویج عفت و پاکدامنی در اسلام

مطالعات تاریخی نشان می‌دهد که عفاف هم در زندگی فردی موثر است هم در زندگی اجتماعی. ^۱ عفاف در پیشرفت بشریت و ملل نقش اساسی ای دارد. ^۲ و ضامن حفظ و پاسداری از کیان و شخصیت آحاد جامعه به ویژ بانوان می‌باشد. ^۳ عفاف در جوامع امروزی رو به افول است؛ پس علاوه بر این که افراد خودشان باید برای ترویج عفاف تلاش کنند، نهادهای گوناگون هم باید برای گسترش عفاف همت گمارند؛ مانند: نهاد خانواده، مراکز فرهنگی و قانون گذار. ^۴

۱. نقش نهاد خانواده در ترویج عفت و پاکدامنی

خانواده نخستین و مهم‌ترین نهاد تربیتی است که باید مفاهیم عفت و پاکدامنی را به فرزندان منتقل کند؛ چرا که از نظر تربیتی نقش به سزایی در تکامل شخصیت دارد. ^۵ والدین باید با الگو بودن در رفتار و گفتار، فرزندان را به رعایت حریم‌ها و ارزش‌های اخلاقی تشویق کنند. آموزش‌های دینی در خانواده باید به صورت عملی و همراه با محبت و صمیمیت باشد تا تأثیرگذار باشد. مطالعات جامعه‌شناسی نشان داده‌اند که خانواده‌هایی که ارتباطات صمیمانه، احترام متقابل و آموزش‌های دینی قوی دارند، فرزندان‌شان در زمینه حفظ عفت و پاکدامنی موفق‌تر هستند. اکنون به تأثیرات نهاد خانواده در ترویج عفت و پاکدامنی اشاره می‌شود:

۱.۱. بیداری فطرت انسانی

بیداری فطرت انسانی نقش مهمی در ترویج عفت و پاکدامنی دارد. فطرت انسان به طور طبیعی به سوی خیر، فضیلت و پاکی گرایش دارد. هنگامی که فرد به این حقیقت درونی آگاهی پیدا می‌کند، تمایل بیشتری به رعایت اخلاق و حفظ حریم‌های شخصی و اجتماعی پیدا خواهد کرد.

۱. مطهری، مسئله حجاب، ص ۶۸

۲. مکارم شیرازی، شهوت و عفاف، ص ۴

۳. شریعتی سرابی، راهکارهای عملی ترویج و گسترش عفاف و حجاب در جوامع و اجتماعات امروزی، ص ۱۴

۴. افشاری، زندگی به رنگ خدا؛ زینت خصوصی در امدی بر آثار و فواید حجاب، ص ۴۷

۵. فتاحی اردکانی، گسترش راه‌های گسترش و نهادینه کردن عفاف، ص ۱۲۰

این بیداری موجب می‌شود که انسان نسبت به ارزش‌های اخلاقی و اصول معنوی حساس تر باشد. درک صحیح از کرامت انسانی، فرد را از رفتارهای ناپسند و انحرافات اخلاقی دور کرده و به سوی رفتارهای پاک و متعالی سوق می‌دهد. همچنین، زمانی که انسان به فطرت الهی خود توجه کند، از خودخواهی و هوس رانی دور شده و مسئولیت بیشتری در قبال رفتارهای خود احساس می‌کند.

پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده است:

«عفاف دست پرورده همه ارزش‌ها است، این منافاتی با این که اصل عقل عفاف است، ندارد؛ زیرا خمیرمایه فطری که در درون هر انسانی وجود دارد، عفت است.»^۱

از دیگر آثار بیداری فطرت در این زمینه، تقویت وجدان اخلاقی و احساس مسئولیت اجتماعی است. فردی که به اصالت و شرافت انسانی واقف باشد، نه تنها خود را از رفتارهای ناپسند حفظ می‌کند، بلکه در جامعه نیز به عنوان یک الگو عمل خواهد کرد و به ترویج عفت و پاکدامنی کمک می‌کند.^۲

۱.۲. رعایت خدا محوری در زندگی

اولین موردی که باید همواره در زندگی به آن توجه داشت، جایگزینی خدامحوری و توجه به اصل توحید و وحدانیت خداوند، به جای خود محوری هست، چرا که پیامبر بزرگوار اسلام (صلی الله علیه و آله و سلم) نیز این اصل را به عنوان محتوای تعلیم و تربیت انسان‌ها اعلام کرد:

«بگوئید خدایی جز الله نیست، تا رستگار شوید.»^۳

^۱. مجلسی، بحار الانوار، ج ۱، ص ۱۱۷ «فیتشعب من العقل الحلم و من الحلم العلم و من العلم الرشید

و من الرشید العفاف و من العفاف الصیانه»

^۲. سایت ensani.ir

^۳. کلینی، اصول کافی، ج ۱۸، ص ۱۷۶ «قولوا لا اله الا الله تفلحوا»

نتیجه گیری

در این نوشتار به بررسی راهکارهای اجتماعی ترویج عفاف و پاکدامنی از منظر اسلام پرداخته شد.

یکی از اموری که ترویج آن در همه ی ادیان و به ویژه دین مبین اسلام دارای اهمیت فراوانی هست، عفاف و پاکدامنی است. عفاف نیرویی است که انسان را قادر می سازد تا در برابر گناهان و خطاها خودش را حفظ کند و با اراده قوی و راسخ به سوی رشد و تعالی و پاکی روح و روان و در نهایت رضایت حق تعالی گام بردارد.

از آن جایی که عفاف موضوعی مهم است که در تعیین سرنوشت آدمیان و جوامع بشری تاثیرگذار است و با توجه به این که عفت در جوامع امروزی مورد غفلت قرار گرفته که نتیجه ای جز تباهی ندارد، لازم است نهادهای اجتماعی که یکی از عوامل موثر در رواج عفت هستند، در این زمینه انجام وظیفه کنند و با گسترش عفت و پاکدامنی سرنوشت آدمیان را به سوی خوشبختی پیش ببرند.

به نظر می رسد ترویج عفت و پاکدامنی در جامعه اسلامی، نیازمند همکاری مستمر، هماهنگ و همه جانبه میان خانواده، نهادهای دینی، فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و دولت است.

در پاسخ به فرضیه ی تحقیق باید عنوان کرد که خانواده، نهاد فرهنگی و نهاد قانون گذاری به عنوان نهادهای اجتماعی در ترویج عفت نقشی دارند.

خانواده به عنوان کوچک ترین و مهم ترین نهاد اجتماعی، باید به عنوان محور اصلی تربیت اخلاقی و دینی مورد حمایت قرار گیرد. حمایت های مالی، مشاوره های خانوادگی، آموزش مهارت های زندگی و فراهم کردن شرایط مناسب برای ازدواج آسان، از جمله راهکارهای کلیدی برای تقویت عفت در سطح خانوادگی است.

همچنین نهادهای فرهنگی همچون صدا و سیما، مراکز آموزشی با توجه به نقش فناوری های نوین آموزشی و برگزاری برنامه های آموزشی، فرهنگی و تبلیغی می توانند آگاهی جامعه را افزایش داده و رفتارهای ناپسند را کاهش دهند.

و نهاد اجرایی هم با اجرای قوانین ، اصلاح آن ها و نظارت بر آن ها از طریق قوه ی قضاییه ، مجلس شورای اسلامی ، نیروی انتظامی و ستاد امر به معروف و نهی از منکر به گسترش عفت کمک کنند .

در نهایت ، عفت و پاکدامنی تنها یک وظیفه فردی نیست بلکه یک مسئولیت اجتماعی و دینی است که سلامت و سعادت جامعه را تضمین می کند . با توجه به اهمیت این موضوع ، لازم است سیاست گذاران فرهنگی و اجتماعی ، مربیان دینی ، خانواده ها و تمامی نهادهای مرتبط با تربیت اخلاقی و اجتماعی ، با همکاری و هم افزایی ، برنامه های جامع و مؤثری را برای حفظ و ترویج این ارزش های والای انسانی تدوین و اجرا کنند . تنها با چنین رویکردی می توان نسل های آینده را به سوی زندگی پاک ، سالم و اخلاق مدار هدایت کرد و جامعه ای پویا ، سالم و عقیف ساخت که در آن کرامت انسانی و ارزش های اخلاقی به بهترین شکل حفظ شود .

نوآوری کار پژوهشگر در این بود که راهکارهای ترویج عفت را توسط نهادهای اجتماعی در دین اسلام بررسی نمود .

فهرست منابع

* قرآن ، ترجمه حسین انصاریان

الف . کتب فارسی :

- ۱ . آصفی ، امین ، متن کامل قانون و گسترش راهکارهای اجرایی عفاف و حجاب ، تهران : علم ، ۱۳۹۹ ه . ش .
- ۲ . افشاری ، محمدحسین ، زندگی به رنگ خدا ؛ زینت خصوصی در آمدی بر آثار و فواید حجاب ، بی جا : راسخون ، ۱۳۹۷ ه . ش .
- ۳ . اکبری ، محمدرضا ، حجاب زن مسلمان ، تهران : سازمان تبلیغات اسلامی ، ۱۳۹۰ ه . ش .
- ۴ . اکبری ، محمود ، عفت و پاکدامنی در اسلام ، قم : فتیان ، ۱۳۹۳ ه . ش .
- ۵ . بانکی پورفرد ، امیرحسین ، عفاف و حجاب در سبک زندگی ایرانی - اسلامی ، تهران : انقلاب اسلامی ، بی تا .
- ۶ . بنیانیان ، حسن ، پوشش اسلامی چالش ها و راه کارها با رویکردی به مهندسی فرهنگی ، تهران : سوره مهر ، ۱۳۸۹ ه . ش .
- ۷ . جباری ، طاهره ، احکام و آداب حجاب و عفاف ، قم : نور السجاد ، ۱۳۸۸ ه . ش .
- ۸ . خمینی ، روح الله ، صحیفه نور ، جلد ۵ ، تهران : موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره) ، ۱۳۶۸ ه . ش .
- ۹ . رحمتی ، داریوش ، نقش ناجا در مبحث عفاف و حجاب ، قم : بی نا ، ۱۳۹۵ ه . ش .
- ۱۰ . شریعتی سرابی ، فرنوش ، راهکارهای عملی ترویج و گسترش عفاف و حجاب در جوامع و اجتماعات امروزی ، تهران ، فیپا ، ۱۳۹۹ ه . ش .
- ۱۱ . فعالی ، محمدتقی ، مسجد و سبک زندگی ، قم : دفتر مطالعات و پژوهش های مرکز رسیدگی به امور مساجد ، ۱۴۰۰ ه . ش .
- ۱۲ . قرشی بنابی ، علی اکبر ، قاموس قرآن ، جلد ۵ ، تهران : اسلامیه ، ۱۳۸۴ ه . ش .

۱۳. مطهری ، مرتضی ، مسئله حجاب ، تهران : صدرا ، ۱۳۷۶ ه . ش .
۱۴. مکارم شیرازی ، ناصر ، تفسیر نمونه ، جلد ۱۴ ، تهران : اسلامیه ، بی تا .
۱۵. ----- ، ----- ، شهوت و عفاف ، بی جا : بهشت ، بی تا .
۱۶. موسسه جهانی سبطین علیهما السلام ، حجاب حریم پاکی ها ، قم : موسسه جهانی سبطین علیهما السلام ، ۱۳۸۶ ه . ش .

ب . کتب عربی :

۱۷. راغب اصفهانی ، حسین ، المفردات فی غریب القرآن ، مترجم : محمد سیدگیلانی ، لبنان : دار المعرفه ، ۱۳۸۱ ه . ش .
۱۸. حرعاملی ، محمدبن الحسن ، وسائل الشیعه ، جلد ۱۱ ، مترجم : گروهی از مترجمین مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، اصفهان : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، بی تا .
۱۹. ----- ، ----- ، ----- ، جلد ۱۴ ، مترجم : گروهی از مترجمین مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، اصفهان : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، بی تا .
۲۰. کلینی ، محمدبن یعقوب ، اصول کافی ، جلد ۲ ، مترجم : محمدباقر کمره ای ، تهران : اسلامیه ، ۱۳۶۳ ه . ش .
۲۱. ----- ، ----- ، ----- ، جلد ۱۸ ، مترجم : محمدحسین نجفی همدانی ، قم : چاپخانه علمیه قم ، ۱۳۶۳ ه . ش .
۲۲. مجلسی ، محمدباقر ، بحار الانوار ، جلد ۱ ، مترجم : گروهی از مترجمین مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، اصفهان : مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان ، بی تا .

ج . مقالات :

۲۳. پاک نیا ، عبد الکریم ، « راه های گسترش فرهنگ عفاف و حجاب در جامعه » ، توشه راهیان نور ، ۱۳۹۶ ه . ش ، شماره ۲۷ .
۲۴. سعیدی ، فاطمه ، « بایسته های مشاوره با رویکرد اسلامی » ، ۱۴۰۰ ه . ش .

۲۵. فتاحی اردکانی ، محسن ؛ هاتفی ، فاطمه ؛ « راهکارهای گسترش و نهادینه کردن عفاف »
، مجله معرف ، ۱۳۹۰ ه . ش .

د . سایت ها :

۲۶ . سایت abadis.ir

۲۷ . سایت Encivcicca.com

۲۸ . سایت ensani.ir

۲۹ . سایت hawzah.net

۳۰ . سایت lamtakam.com